**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРІІ
ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРІІ АКАДЕМИЯСЫ ЖАНА И.АРАБАЕВ
АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 13.11.022 диссертациялык кеўеши

Кол жазма укугунда
УДК 37:371.3:398.21:824.341

МАРАИМОВА НАЗИК АКЖОЛОВНА

РЕСПУБЛИКАНЫН МЕКТЕПТЕРИНИН V–VI КЛАССТАРЫНДА АДАБИЙ ЖОМОКТОРДУ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ

13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы
(кыргыз адабияты)

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу ічін жазылган диссертациянын
авторефераты

БИШКЕК - 2012

Диссертациялык иш **Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун методикасы кафедрасында аткарылды.**

Илимий жетекчи: педагогика илимдеринин доктору
Исамидинов Искендер Чоњмурунович

Расмий оппоненттер: педагогика илимдеринин доктору
Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент
Кенжешов Каныбек Дійшµналиевич

Жетектµµчі мекеме: Ош мамлекеттик университетинин кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун методикасы кафедрасы. Дареги: 723500, Ош шаары, Ленин кµчµсі, 331.

Диссертациялык иш 2012-жылдын 19-апрелинде саат 13.00 дµ Кыргыз билим берії академиясынын жана И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча уюштурулган Д 13.11.022 диссертациялык кењешинин жыйынында корголот. Дареги: 720040, Бишкек шаары, Эркиндик гілбагы, 25.

Диссертация менен Кыргыз билим берії академиясынын илимий китепканасынан таанышууга болот. Дареги: 720040, Бишкек шаары, Эркиндик гілбагы, 25.

Автореферат 2012-жылы 19-мартта таркатылды.

Диссертациялык кењештин окумуштуу
катчысы, педагогика илимдеринин
доктору, профессор Добаев К.Д.

ИЗИЛД¤¤НІН ЖАЛПЫ МІН¤ЗД¤М¤СІ

Изилдµµнін актуалдуулугу. Адабий жомоктор кыргыз мектебинде 50-жылдан баштап окутулуп келе жатат, бул боюнча илимий-методикалык аспектиде изилдµµ иштери бизге чейин эле жіргізіліп келген. Алсак, К.Иманалиевдин «Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы» китебинде фольклордук сюжеттерди, образдарды пайдалануу аркылуу жазылган кµркµм чыгармаларда (А.С.Пушкиндин «Руслан жана Людмила», М.Горькийдин «Кыз жана ажал», А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы», А.Осмоновдун «Толубай сынчы») этнокµркµмдік менен реалисттик эстетиканын синтездешіісінін «морфологиясы» жана аларды окутуунун актуалдуу маселелери, Б.Алымовдун «Кыргыз совет адабиятын окутуунун методикасы» эмгегиндеги окутуу материалдары, К.Артыкбаев менен практик-мугалим Б.Исаковдун «5-класста «Биздин адабиятты» окутуунун методикалык колдонмосу» китебиндеги сунуш-багыттамалар, Т.Молдогазиев иштеген «Элдик оозеки чыгармаларды V–VI класста окутуу» аттуу басылмадагы тийиштіі бµлімдµр, И.Исамидиновдун адабият теориясын окутууга арналган эмгегиндеги «Бугу эне» адабий жомогуна байланыштуу материалдар ж.б. Аталган эмгектердеги адабий жомоктордун мектепте окутулушу боюнча талаптар ошол басылып чыккан учур-мезгилдин µзгµчµліктµрінµ ылайык иштелгендиктен, адабиятты окутууну демократиялаштыруу принциптери терең тамыр алган азыркы заманбап методикага кµп туура келе бербейт. Бігінкі кіндµ мурдагы салттуу окутуунун административдик-буйрукчул принциптеринен баш тартып, сабак µтіші демократиялаштыруу, инсанга багыттап окутуу, кызматташуу педагогикасынын концепцияларын окутуу процессине киргизіі маанилії болуп турат. Учурда адабиятты окутуу усулдарын инновациялап, окутуунун интерактивдії ыкма-каражаттарын колдонуу зарыл.

Адабий жомокторду мектепте ійрµнії кµйгµйінµ атайын кайрылуу, аны бігін бир системага салуу муктаждыгынан тышкары, бігінкі заманбап технологияларга ылайык окутуу методикасын иштеп чыгуу зарылдыгы, фольклордук мотивдеги кµркµм туундуларды адабияттык окууда интеграциялап окутуу маселеси кезегин кігіідµ. Бул аталган маселелердин чечмелениши атайын изилдµµ ишинин жіргізілішін талап кылат.

Кара сµз жана ыр тііріндµгі адабий жомокторду окутууда айрым азыноолак аракеттер жасалганы менен методикалык бир катар проблемалар али колго алына элек. Алар тµмµнкілµр:

– адабий жомоктордун окуу программаларынан, окуу китептеринен жана хрестоматиялардан орун алыш абалы жана методикалык булактарда изилдениши диахрондуу-аналитикалык планда талданбагандыгы;

– фольклордук сюжеттин негизинде жазылган адабий туундулардын билим берүүчүлүк, акылды өстіріічілік жана окуучуларга таалим-тарбия берүүчүлүк касиеттери ар тараптуу, терең, кенен иликтенбегендиги;

– жомоктук мотивдеги жазма адабият ілгілμрін окутууда кириш баяндаманын зарылдыгы, текст менен иштμμ, жыйынтыктоо сабактарынын нарк-насилин жана формасынын оптималдуу үлгүсү иштелбегендиги;

– адабий жомокторду окутуу мазмунунун жана структурасынын илимий жактан негизделбегендиги;

– алдыңкы педагогикалык иш-тажрыйбалардын жалпылаштырылбагандыгы, адабий жомокторду окутуу боюнча учур талабына жооп берген, сабак процессин демократиялаштырууну, кызматташуу педагогикасынын принциптерин негиз кылып алган, фольклордук мотивдеги адабий туундуларды интерактивдіі окутууга, андагы инновациялануу процесстерине басым койгон илимий-методикалык эмгектин ушу бүгүнкүгө чейин жазыла электиги биздин изилдөөбүздүн **актуалдуулугун** дагы бир жолу айгинелөө менен фольклордук мотивдеги чыгармаларды ійрμтіінін методикалык маселелерине кайрылуубузду шарттады.

Диссертациянын темасынын илимий программалар жана негизги илимий изилдμμ иштери менен байланышы:

Диссертациянын темасы адабий билим беріінін мамлекеттик стандарты жана тарбиянын концепциялары, Ж.Баласагын атындагы КУУнун кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун методикасы кафедрасынын пландык иштери менен байланышат.

Изилдμμнін максаты жана милдеттери: Ыр жана кара сμз тіріндμгі адабий жомокторду мектептин ортоңку класстарында бігінкі заманбап технологиялардын талаптарына ылайык окутуунун методикалык бирдиктүү системасын түзүү. Бул максатка ылайык тμмμнкі **милдеттер коюлду:**

– мектептин V–VI класстарында адабий жомокторду окутуунун абалын, бул боюнча окуучулардын билиминин сапатын жана деңгээлин тактоо;

– изилденип жаткан проблемага байланыштуу мектеп практикасында учураган кемчиликтердин себептерин ійрμніі аркылуу аларды жоюунун амалдарын табуу, республиканын алдыңкы мугалимдеринин педагогикалык иш-тажрыйбаларын жалпылаштыруу;

– фольклордук сюжеттин негизинде жазылган чыгармаларды мектептин V–VI класстарында ійрμтіінін методикалык негиздерин аныктап, буларды заманбап технологияларга ылайык окутуунун усулдарын, жолдорун жана каражаттарын иштеп чыгуу;

– адабий жомоктордун текстин комментарийлеп кμркμм окуу сабактарынын ілгілμрін иштеп чыгуу;

– иштелип чыгып, сунуш кылынган адабий-методикалык концепциянын – окутуу системасынын натыйжалуулугун аныктоо ічін педагогикалык тажрыйбаларды жіргізіі жана жыйынтыктоо;

Изилдμμнін илимий жаңылыгы адабий жомокторду ортоңку класстарда окутуунун илимий-методикалык негиздери иштелип чыгып, бирдиктіі бир бітін системага салуу аракетинин жасалышында жана аталган фольклордук туундулардын

текстин комментарийлеп кµркµм окуу, жыйынтыктоо сабактарынын заманбап технологияларга ылайык интерактивдїї негизде иштелип чыгышында. Бул саамалык-аракетибиз фольклордук мотивдеги чыгармаларды окуп-йїрµнїї багытындагы кийинки изилдµµ иштерине µз салымын кошот деген ойдобуз.

Изилдµµдµн алынган натыйжалардын практикалык мааниси:

1. Адабият программаларынын жана окуу китептеринин адабий жомокторго тиешелїї бµлїмдµрїн тактап, методикасын µркїндµтїїгµ кµмµк кµрсµтµт.

2. Сабактын изилдµµдµ сунуш кылынган їлгїлµрї, ык-методдору окуучулардын µз алдынча чыгармачылык менен ой жїгїртїїсїн µстїрїїдµгї, адабиятка, µтїлµ турган темага болгон кызыгууларынын артылышына кµмµкчї болот.

3. V–VI класстарда адабий жомокторду окутуу иштерин жакшыртууга, µркїндµтїїгµ, алардын билим берүүчүлүк жана тарбиялык маанисинин ачылышына µбµлгµ тїзµт.

4. Изилдµµнїн материалдары мектепте, орто жана жогорку окуу жайларында методикалык колдонмо, окуу китеби катары пайдаланылат.

5. Кыргыз адабияты боюнча билим бер‰‰ концепциясын, стандартын µркїндµтїїгµ жана окуу-методикалык комплекстерди даярдоого кµмµктµшµт.

Диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболору:

– Адабияттык окуу курсунда, тактап айтканда, V–VI класстарда адабий жомокторду окутуу процессин заманбап технологияларга ылайык өркүндөтүп, анын илимий-методикалык негиздерин тактоо;

– Кириш баяндамада сүрөткер, анын чыгармачылыгы тууралуу алгачкы маалымат берїїнїн методикалык жактарына токтолуп, µтїлчї адабий жомокту интерактивдїї ыкмалар менен окутуунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо;

– Милдеттїї тїрдµ окуп-йїрµнїї ічїн сунушталган конкреттїї адабий жомоктун мисалында демократиялык принциптерге таянган сабактын натыйжалуулугун арттыруучу негизги шарттарды белгилөө;

– Адабий жомокторду окутууга байланыштуу теориялык жактан негизделип далилденген, практикада ишке ашып текшерилген методикалык концепцияларды жалпылоо.

Изилдµµнїн методологиялык негизин диалектикалык-материалисттик окуулар, эстетикалык-философиялык ойлор, адабият таануу, адабиятты окутуунун методикасы илиминин кийинки жетишкендиктери, алар боюнча көз караштар, педагогикалык, психологиялык адабияттар, жаңычыл мугалимдердин табылга-тажрыйбаларынын жыйынтыктары тїзµт.

Изденїїчїнїн жеке салымы: адабий жомокторду окутуунун абалын аныктоо, анын натыйжалуулугун арттыруу боюнча изденїїчї эксперименттик класстарда тиешелїї сабактарды µттї, салттуу жана интерактивдїї окутуунун методикалык системасын иштеп чыкты жана практикага сунуш кылды.

Изилдµµнін натыйжаларын апробациялоо:

Изилдµµ 2002–2011-жылдары **іч этапта** жіргізілді. Изилдµµнін **биринчи этабында** (2002–2004) аныктоочу тажрыйба жіргізіліп, анда тµмµндµгі маселелер каралды:

– темага байланыштуу материалдар жыйналды, адабияттын тарыхы жана теориясы боюнча, ошондой эле педагогика-психологиялык жана илимий-методикалык адабияттар окулуп-талданып, алгачкы теориялык жана практикалык иштер аныкталды, изилдµµнін илимий божомолу такталды;

– республиканын алдыңкы мугалимдеринин адабий жомокторду окутуудагы тажрыйбалары талдоого алынып, жалпылаштырылды;

– Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз филология факультетинин IV жана V курстарынын студенттеринин педагогикалык практикалары учурунда изилденип жаткан темага байланыштуу иликтµµлµр, байкоолор жіргізілді.

Экинчи этапта (2005–2007) байкоо-ійрµнїі тажрыйбасы жіргізілді:

– Бишкек шаарынын № 81, № 83 орто мектептеринде, Нарын областынын Ат-Башы районундагы Боогачы атындагы орто мектепте, Чій областынын Чій районундагы Он-Бир-Жылга орто мектебинде, ошол эле райондун Иса Ікіев атындагы орто мектепте адабий жомокторду окутуу боюнча алгач класстын окумалдык деңгээлин, жаңы материалды µздµштірїі мімкінчілігін аныкташ ічін сурап-билїі жумуштарын жіргізіп, 20га жакын практик мугалимдердин 50дµн ашык кыргыз адабияты сабактарына катыштык, эксперименталдык иштер µткµрілді, класстан жана мектептен тышкаркы иштердин тірлµрі алып барылды;

– изилдµµ темасына байланыштуу окутуунун илимий-методикалык негиздеринин теориялык жана практикалык концепциялары такталып, аны жізµгµ ашыруунун ыйкемдїі методдору, каражаттары, жолдору аныкталды;

– КУУнун кыргыз филология факультетинин студенттери ічін практикалык жана лабораториялык сабактарда адабий жомокторду окутуу боюнча кµнігїі иши биз иштеп чыккан кµрсµтмµлµр боюнча жіргізілµ баштады.

Үчінчі этапта (2008–2011) Бишкек шаарынын № 81, № 83 орто мектептеринде, Чій районунун Он-Бир-Жылга, Иса Ікіев атындагы орто мектептеринде, Ат-Башы районундагы Боогачы атындагы орто мектепте изилдµµлµрібіздін, методикалык сунуштарыбыздын, ой-корутундуларыбыздын тууралыгы дагы бир жолу текшерилип, окутуу процессиндеги айрым учурлар, конкреттїі чыгарманы талдоодогу негизги методикалык ыктар аныкталды. Мектеп окуучуларынан, абитуриенттерден, студенттерден, адабият мугалимдеринен бизди кызыктырган суроолорго жооптор алынып, дилбаяндар жазылды. Изилдµµ иштери жалпылаштырылып, жыйынтыкталды. Эксперимент жіргізілгµн мектептерде 512 окуучунун адабий жомоктордун материалдарынын негизинде жазылган дилбаяндары талдоого алынды. Окуучулардын арасында анкеталык суроо-жооптор, тестирлµµ жумуштары µткµріліп, ага 593 окуучу тартылды.

Изилдөөнүн **тыянактарынын тууралыгын тастыктоо** төмөндөгүдөй жол менен ишке ашты:

– 2005–2006-окуу жылынан баштап КУУнун кыргыз филология факультетинин III, IV курстары үчүн «Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы» предметинин курамында «Ортоңку класстарда адабий жомокторду окутуу» деген темадагы тандоо курсу өтүлүп келе жатат;

– Жусуп Баласагын атындагы КУУнун кыргыз филологиясы факультетинин окутуучу-профессорлор жамаатынын жыл сайын өткөрүлүүчү илимий-практикалык конференцияларында (2003–2008-жылдар) изилдөөнүн проблемалары боюнча тогуз доклад жасалды;

– IV-V курстун студенттери менен бирдикте Бишкек шаарындагы мектептерде өткөрүлүүчү педагогикалык практика учурунда иштелип чыккан илимий-методикалык сунуштардын мугалимдер тарабынан пайдаланылышынын жыйынтыктары текшерилди жана жалпылаштырылды;

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын толук жарыяланышы: изилдөө боюнча ар кыл илимий жыйнактарда, журналдарда 9 макала жарыяланды.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү: диссертациялык иш изилдөөнүн илимий негизи тууралуу түшүнүк берген киришүүдөн, үч главадан, жети параграфтан, главалар боюнча жана жалпы корутундудан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен турат. Иштин жалпы көлөмү – 160 бет.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Биринчи главада адабий жомокторду мектепте окутуунун жалпы маселелери каралды. Адабий жомоктордун окуу программаларынан, окуу китептеринен, хрестоматиялардан орун алышы, андагы негиздүү маселелер анализге алынып, азыркы учурдагы окутулуш абалынан маалымат берилген.

1955–56-окуу жылынан баштап программага А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасы киргизилген. 1959-жылы долбоор, 1962–63-окуу жылына карата туруктуу пайдаланууга берилген программада А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасын V класста окутуу үчүн 3 саат бөлүнгөн[1]. «Толубай сынчы» үчүн сунуш-багыттамадагы «залимдиктин, адилетсиздиктин жектелиши» туура белгиленген.

Ж.Бөкөнбаевдин «Чептен эрдин күчү бек» поэмасы мурдагыдай V класста эмес, VI класста окутулуп калат. Аннотацияда поэманын идеялык багыты кадыресе, мугалимге көмөк боло аларлык деңгээлде чечмеленген.

А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы» поэмасы 1970-жылдан тарта такай окутула баштайт. Бул программадагы сунуш-багыттамалар өзүнө чейинкилерден сапаттуураак түзүлгөндүгү менен көзгө урунат.

[1]Кыргыз тили жана адабияттык окуу үчүн программа. V–VIII класстар үчүн. – Ф.: Кыргызокуупедмамбас, 1962. – 43-б.

1980-жылы долбоор 1982-жылдан баштап туруктуу пайдаланууга берилген адабият программасынын мурункуларынан бир айырмачылыгы, адабий жомокторду бир жерге топтоп µзінчµ бµлім катары киргизилгенинде. Бул программада Т.Іmµталиевдин «Кіч бирдикте» поэмасы ічін кадыресе сунуш-багыттама иштелген. Мындай аннотациянын мугалимдин ишине кµмµкчі боло алары ишенимдії[1]. Ушунда Ч.Айтматовдун кара сµз тіріндµгі «Бугу эне» жомогу алгач ирет сунушталганына карабай, аннотациясы кадыресе дурус иштелгени дароо эле баамга урунат.

1993-жылкы адабият программасы мурдагылардан тышкары V класста Ж.Садыковдун «Эненин жірµгі» поэмасын, VI класста А.Стамовдун «Іч мээрим» жомогун окутууну µзінµ камтыйт[2]. Бул программадагы «Жетим менен сыйкырчы» поэмасы ічін сунуш-багыт сапаттык жагынан µзінµ чейинки программадагыдан кыйла жакшырганы менен дале мічіліштіктµрдµн куру эместиги байкалат. Программада Ч.Айтматовдун «Бугу эне» жомогу ічін аннотация кадыресе, талапка жооп берерлик иштелген. Мугалимдин ишине кµмµкчі боло алат деген ишенимдебиз. Ошондой эле Т.Іmµталиевдин «Кіч бирдикте» поэмасы ічін мурдагы сунуш-багыттардагы маани-маңыз, идеялык багыт андан ары тереңдетилип, такталып, кайрадан иштелгенин, інµмдії келип, сапаттык жагынан да бир кыйла жылыштар болгонун белгилµµ керек.

Ал эми «Толубай сынчы», «Чептен эрдин кічі бек» поэмалары ічін сунуш-багыттамалар мурдагыдан сапаттык жактан дагы да жакшыртуу аракети жасалган, бирок, µркіндµтіні талап кылган кырдаалдары жок эмес.

Адабий жомоктор мектеп курсуна алгач ирет 1950-жылы сунушталып, ошол эле жылы чыккан окуу куралдарына да киргизилген. Д.Исаев, Т.Абдумомунов тізгµн V класс ічін хрестоматиядагы Ж.Бµкµнбаевдин «Чептен эрдин кічі бек» поэмасы ічін тізілгµн суроо-тапшырмалар чыгарманын сюжеттик µзµк окуяларын кайра бир эске салуу милдетин гана аткарып, окуучулардын ойлонуп-толгонуусуна, µз алдынча иштµµ мімкінчілігінін жанданышына тірткі боло албайт. V класс ічін окуулук 1955-жылдан тарта Д.Исаев менен Ж.Чотуровдун авторлугу астында чыгат. Мында «Чептен эрдин кічі бек» ічін суроо-тапшырмалар мурдагы боюнча µзгµріісіз калтырылган[3]. Ушул хрестоматияга, мектеп курсуна А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасы алгач ирет киргизилет. Мында тексттен кийин эч кандай суроо-тапшырмалар берилген эмес[4]. Арийне, «Толубай сынчы» окуу китебине адеп киргизилгенинде эле оңдолгон экинчи варианты тандалып алынган.

А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасы ічін текстке улай келтирилген жупуну суроолор[5] окуучунун ички сезимин ойготуп, чыгармачылык изденіісінµ тірткі бере албайт. Текст менен иштµµ – бул жеке эле чыгарманын сюжетин µздµштірії эмес. Анын

---

[1] Кыргыз адабиятынын программасы. IV–X кл. ічін. – Ф.: Мектеп, 1982. – 12-б.

[2] Кыргыз адабиятынын программасы. V–XI кл. ічін. – Б.: Педагогика, 2000. – 11–22-б.

[3] Исаев Д., Чотуров Ж. Биздин адабият. Жети жылдык жана орто мектептердин 5-классы ічін хрестоматия. – Ф.: Кыргызокуупедмамбас, 1955. – 132-б.

[4] Жогорудагы хрестоматия-окуу китеби. – 96–101-б.

[5] Исаев Д., Чотуров Ж. Биздин адабият. Сегиз жылдык жана он бир жылдык мектептердин 5-классы ічін хрестоматия. – Ф.: Кыргызокуупедмамбас, 1960. – 34-б.

темасы, идеясы, каармандарды мінµздµµ маселелери суроо-тапшырмада камтылышы керек. Тилекке каршы, авторлор изденип, баш оорутуунун ордуна поэманын мазмунун істірт кайталаган суроолор менен чектелишкен.

А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы» поэмасы милдетті тірдµ класста 1970–71-окуу жылынан µтіліп баштады. Ушунда хрестоматияны тізіідµ одоно калпыстык кетирилип, натыйжада он жыл мурда эле автор µзі жаратпай салган тексттин окутулушуна жол берилген.

Ж.Садыковдун «Эненин жірµгі» ыр жомогу V класс ічін хрестоматия-окуу китебине[1] 1998-жылдагыдан баштап киргизилди. Мында жомоктун тексти толук камтылган. Текстке удаа «Тапшырма», «Ой жігірт», «Сµздік» болуп дидактикалык материалдардын іч тірі берилген.

Ж.Бµкµнбаевдин «Чептен эрдин кічі бек» поэмасы ічін материалдар V класстын хрестоматия-окуу китебинин 1969-жылкы чыгарылышынан кийинки он беш жыл бою µзгµріісіз калтырылды. Ошондой эле А.Осмоновдун «Толубай сынчысы» ічін суроо-тапшырмалар, комментарий-материалдар толук жыйырма жыл бою, окуу китеби 1990-жылы жаңыртылып иштелип чыкканга чейин тік алымча-кошумчалоосуз улам кайра кайталанып, басылып чыгып турган.

VI класс ічін жаңы хрестоматия-окуу китеби А.Сманбаев, Н.Ишекеев тарабынан жазылып, алгач ирет 1999-жылы жарык кµрді[2]. Мында методикалык аппаратты тіп тамырынан бери кайра иштеп чыгуу, колдон келишинче жаңылоо аракети жасалган.

Ошентип, V–VI класстар ічін тізілгµн хрестоматия-окуу китептери мазмуну-формасы, структурасы боюнча дурус жана буруш жактары менен окуучунун адабий билимин канааттандырууга багытталып, µзінін педагогикалык: билим беріічі, тарбиялоочу жана µркіндµтіічі функциясын аткарып келди.

Биринчи главанын экинчи параграфында адабий жомокторду окутуунун бігінкі кіндµгі абалы жана ага арналган илимий-методикалык изилдµµлµргµ жалпы обзор берилет.

Мугалимдердин кµпчілігі ушул азыркыга чейин V–VI класстарда тексттин істінµн болчу жумуштарды алып баруунун, аны талдоонун практикасын µздµштіріщµ электиги байкалат. Буга мектеп мугалимдери кінµµліі деле эмес. 70-жылдардын орто ченинде Б.Маленов, А.Садабаев, К.Сабаеванын V класс ічін «Биздин адабиятты» окутуунун методикалык колдонмосу пайдаланууга берилген эле[3]. Анда, А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасын окутуунун айрым ілгісі иштелип чыккан.

Адабий жомокторду окутуу боюнча чыныгы профессионалдуу, компетентті методикалык жардамды адабият мугалимдери алгач ирет белгилиі методист-окумуштуу Б.Алымовдун 1981- жана 1983-жылдары чыккан усулдук эмгектеринен алышты. Андан

[1] Артыкбаев К., Исаков Б. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 5-классы ічін хрестоматия окуу китеби. – Б.: Кыргызстан, 1998.

[2] Сманбаев А., Ишекеев Н. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 6-классы ічін хрестоматия окуу китеби. – Б.: Педагогика, 1999.

[3] Маленов Б., Садабаев А., Сабаева К. V класстын «Биздин адабият» окуу китебинин методикалык колдонмосу. – Ф.: Мектеп, 1971. – 12-б.

кийин эле А.Муратовдун 1987-жылдын 14-январында «Мугалимдер газетасына» басылып чыккан «Аттиңай, Толубайлыгым сен билсеңчи?» деген макаласын, профессор И.Исамидиновдун адабият теориясын окутууга арналган эмгегинин тийиштіі бμлімчμсін атоого болот[1]. Ошондой эле О.Шаимкулов менен Ж.Эшиевдин макалалары[2] жарыяланган.

Албетте, Б.Алымов, И.Исамидинов, А.Муратовдун жазгандары менен эле маселе чечилип калбайт. Кμрініп тургандай, адабий жомокторду ортоңку класстарда окутуу ишинде чечиле элек маселелер жетиштіі. Мындай чоң милдет-максаттын жізμгμ ийгиликтіі ашырылышы адабий жомоктор окутула турган V–VI класстын окуучуларынын курактык-психологиялык μзгμчμліктμрін, алардын эстетикалык табиятын, μтілчі материалды μздμштіріі мімкінчіліктμрін, педагогика-психология, методика, адабият таануу илимдеринин акыркы жетишкендиктерин кμңілгμ алып иш жіргізгμндμ гана мімкін болмокчу. Ар кандай сабактын ийгилиги аны алып баруунун ык-амалдарын – окутуунун методдорун туура тандап алганга байланыштуу болот. Азыркы учурдун салттуу адабият сабагында окуу материалын μздμштіріі процесси негизинен тμрт метод аркылуу жізμгμ ашырылат: 1) чыгармачылык окуу методу; 2) эвристикалык метод; 3) изилдμμ методу; 4) репродуктивдіі метод. Бул тμрт методдун алгачкы экμμ адабияттык окууга ылайык.

Инновация – бул жалпы эле жаңылануу болуу менен катар, ичтен жаңылануу. Мында салттуу методиканын бир караганда байкалбаган ички катылуу мімкінчіліктμрі аракетке келтирилет. Баягы эле кμнiмiш методдор пайдаланылып жаткандай туюлганы менен бул жолу ошол демейки ык-амалдардын алкагында окуучуларды кызыктырып, сабакты жигердештиріінін ийкемдіі жолдору ишке киргизилип, жыйынтыгында окутуу процессинин кыйла жогорку деңгээлде алып барылышына жетишилет.

Интерактивдіі окутуу каражаттарынын, усул-ыкмаларынын орчундууларынын бири – Блумдун ромашка гілі. Муну америкалык окумуштуу-методист Бенджамин Блум иштеп чыккан. Желекчелерине тогуз типтеги суроолор кыстарылат: *1) жμнμкμй суроолор, 2) тактоочу суроолор, 3) багыттоочу суроолор, 4) ойлонтуучу суроолор, 5) чаташтыруучу суроолор, 6) чечмелμμчі суроолор, 7) чыгармачыл суроолор, 8) баалоочу суроолор, 9) практикалык суроолор.*

Сынчыл ойлом деген эмне? «Сынчыл ойлом, – деп жазат Ж.Чыманов, – дидактикалык мінμздμмμсі боюнча ой калчоо методуна жакындашып, айрым жактары боюнча анын уландысы катары тішінілμт. Эгерде «ой калчоо» усулу берилген суроого коюлган кырдаал боюнча ойлонууга, ой калчоо процессинин жірішінμ басым койсо, «сынчыл ойлом» суроо-кырдаалга μзінчμ мамиле кылып, оң-терс, жакшы-жаман ж.б.

---

[1]Муратов А. Аттиңай, Толубайлыгым сен билсеңчи? // Муг. газетасы. – 1987. – 14-январь; Исамидинов И. Кыргыз орто мектептеринде Ч.Айтматовдун чыгармаларын ійрμніінін процессинде окуучулардын адабий-теориялык тішініктμрін калыптандыруу. – Б.: Илим, 1993.– 63-92 б.

[2]Шаимкулов О. А.Стамовдун «Іч мээрим» повестин окутуудагы педагогикалык технологиялар.// Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Серия 1. Гуман. илимдер. Чыгар. 4. Филол. Адабият таануу. – Б., 2004. – 106–110-б.; Эшиев Ж. Ж.Садыковдун «Энелердин жірμгі» чыгармасын окутуу усулдары.// КУУнун жарчысынын аталган чыгарылышы. – 170–173-б.

жактарын сын кµз менен карап, андан соњ гана тыянак, чечим чыгаруу талабын коёт. Мында даяр билимдердин жыйындысын берії, даяр тішінікті, жобону тішіндірії анча мааниге ээ эмес же мааниси жок»[1].

Ж.Чымановдун ой калчоо, сынчыл ойлом тууралуу айтканына Б.Оторбаев тµмµндµгідµй тактоо киргизет: «Ой калчоо кайсы бир маселе боюнча µз жеке пикирин ортого салууга, башкалардын пикирин угууга жана акыры чогуу бир пикирге келіігµ карата умтулууларды жана ушундан улам келип чыкчу натыйжаларды билдирет. Ал эми сынчыл ойломдо кеп башкалардыкына окшобогон, µз алдынчалуу сынчыл кµз карашты иштеп чыгуу тууурасында жірµт. Мында болгонго, µзінµ чейинкиге шектенії, аныктыгына кµп ишене бербµµчілік менен кароо, мына ушундан улам чыгармадагы кайсы гана маселеге, кубулушка карата болбосун, µз жеке пикирин, позициясын иштеп чыгууга болгон умтулуучулук бар. Андыктан сынчыл ойлом сабагын алып барууда кызуу талаш-тартыштын болушу, µзінікін жанталашып коргоо процессинин жіріші – турулуу иш. Ой калчоо, сынчыл ойлом усулдары менен сабакты алып баруу µзінін жекече пикири бар, ойлонууга, µз ой-корутундусун иштеп чыгууга жµндµмдії инсанды – жеке адамды, коомдун татыктуу µкілін калыптандырууда маанилії роль ойноору шексиз»[2].

Адабий жомокторду окутуу ишин алып барууда мугалим кызматташуу педагоги-касынын идеяларына каныккан, заманбап талаптарга ылайык инновацияланган салттуу жана интерактивдії усулдарды, ыкма-каражаттарды колдонуу менен катар эле, аларды интеграциялап окутуу мімкінчіліктµрін да карап кµрії жагын кµњілінµ тійµ жіргµні ылайык.

Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы илими эл аралык уюмдардан бир кадам артта калып, тил жана адабият мугалимдеринин усулдук таянычы катары ролун аткаруу ишин эми гана жандантып баштагандай. Дегинкиси, адабий жомокторду мектептерде окутуунун учурдагы абалы µтµ деле кейиштії эмес.

Экинчи главада адабий жомокторду V класста азыркы заманбап талаптарга ылайык окутуу методдору каралган. V класста ыр тіріндµгі адабий жомокторду салттуу жана интерактивдії усулдарды пайдаланып окутуу жагдайлары главанын 1-параграфында иштелди.

Адабиятты окутуунун баштапкы этабынын талаптарына ылайык, мында акын же жазуучунун, биздин мисалыбызда Аалы Токомбаевдин, µмірі, сірµткерлик µнµрканасы жайындагы маалымат так ушу µтіліп жаткан чыгармасына байланыштырылып, чакан справка тіріндµ берилет[3]. Мында *кластер* ыкмасын пайдаланган ылайыктуу. Ушул максатта мугалим атайын даярдалган ватман кагаздын орто ченине рамкага алып, «Аалы Токомбаев (1904–1988)» деп жазат. Анын чыгармачылык жана коомдук ишмердіілігінін багыттарын окуучулар µздµрі аныкташат. Алардын таап айткандарынын баарын мугалим µз-µзінчµ тегерекчеге алып, ортодогу жазууну айланта жайгаштырат. Калемгердин

[1] Чыманов Ж.А. Кыргыз тили: окутуу методдору. – Б., 2007. – 73-б.
[2] Оторбаев Б. Адабиятты окутуунун жањы технологиялары. – Б., 2009. – 13–14-б.
[3] Алымов Б. Аалы Токомбаевдин чыгармаларын окутуу. – Ф.: Мектеп, 1976. – 10-б.

инсандык ишмердіілігінін багыттарынын маанилерин окуучулар µздµрі чечмелеп айтып беришет. Мугалим алардын айткандарын толуктап, кемчиликтерин оңдоп, жалпылайт.

Бігінкі заманбап талаптарга ылайык, адабият сабагы окутуу процессинде *чакыруу, ойлоп тішиніі жана артка кайтуу (рефлексия)* баскычтарынын болушун кµңілгµ алат. Дегинкиси, окуу процессин уюштуруунун бул іч баскычы анчалык жаңы деле эмес. Ички маани-маңызы, максат-милдеттери жагынан мурдагы сабактын кириші бµлігін, жаңы материалды µздµштіріні жана µздµштірілгµнді бекемдеп жыйынтыктоону эске салат. «Жетим менен сыйкырчыны» окутууга арналган мугалимдин кириш баяндамасы азыркы заманбап технологиянын мына ошол *чакыруу баскычына* туура келет.

Негизги бµлім катары келчі *ойлоп тішиніі баскычында* поэманын µз текстин окуп ійрµнiі иши каралат. Арийне, чыгарманын текстин окуп, талдоого киришердин алдында окуучулар анын сюжеттик µзµк окуялары, кµтµргµн проблемалары менен кыскача болсо да сµзсіз тааныштырылганы ылайык. «Окуу китебине чыгарманын тексти біт киреби же кирбейби, ага карабастан, ириде анын мазмуну боюнча кыскача тішінік берилет. Ошондо гана чыгарманын сюжети боюнча бала бітін, бирдиктіі тішінік ала алат, андан кийин тексттин істіндµ иштµµ башталат»[1].

«Жетим менен сыйкырчыны» заманбап талаптарга ылайык салттуу µздµштіріі процесси чыгармачылык окуу усулун колдонуунун негизинде жізµгµ ашырылат. Жомокту мугалим 1-сабакта эле толук окуп, ички маани-маңызын чечмелеп тішіндірµт, комментарий берет. Комментарийлеп окуу жумуштары кийинки сабакта да улантылат, бирок бул жолу аны окуучулар µздµрі жіргізішµт. 1-сабактын акырында мугалим адабий жомок тууралуу тішінік берет. «Адабий жомоктор жµніндµ теориялык тішінік беріідµн мурун, – деп жазат И.Исамидинов, – окуучулардын µткµн сабактарда алган теориялык маалыматтарын эске салуу жана тереңдетіідµн баштоо максатка ылайык болот»[2]. Мында мугалим V класс ічін «Биздин адабият» хрестоматия-окуу китебинин материалдарын пайдаланат.

Экинчи сабакта мурдагы сабакта µтілгµн материалдарды кайталап, бышыктоо максатында атайын тізілгµн суроо-тапшырмалар тизмеги ортого салынат. Бул суроо-тапшырмаларга кошумча, окуучулардын материалды канчалык деңгээлде туура µздµштіргµнін аныктоо максатында *чаташкан логикалык чынжырлар* интерактивдіі каражаты пайдаланылат. Бул сабакта башкы кµңіл окуучулардын текстти кµркµм окуй билиігµ ійрµніісінµ, комментарийлµµгµ жана аны ар тараптуу талдоо жумуштарына бурулат. Мугалимдин кµрсµтіісі менен алгач адепки жети куплет окулат, комментарийленет, тішінгµндµрін айтып беришет.

«Кіч бирдиктени» V класста окутууда текстти мугалим µзі кырааты менен толук окуп берип, комментарийлеп, анан мурдатан даярдалган суроо-тапшырмалардын негизинде автордун µзі, анын жомок тууралуу жаңы эле µтілгµнді бышыктаганы ылайыктуу. Бул максатта *Троян аты* интерактивдіі каражаты пайдаланылат.

---

[1]Алымов Б. «Биздин адабиятты» 7-класста окутуу. – Ф.: Мектеп, 1983. – 12-б.

[2]Исамидинов И. Кыргыз орто мектептеринде Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын ійрµніінін процессинде окуучулардын адабий-теориялык тішініктµрін калыптандыруу. – Б.: Илим, 1993. – 66-б.

Ж.Садыков, анын «Эненин жïрµгї» поэмасы адабияттын мектеп курсуна алгач ирет 1993-жылдан баштап сунушталды. Андыктан кириш баяндамада автор тууралуу кыйла жетиштїї маалымат берїї ылайык.

Поэманын пролог бµлїмїн мугалим µзї окуп, калганын окуучуларга окутат. Андайда окуучулар мугалими окуганга окшоштуруп текстти їн чыгарып кµркµм окушат жана аны жалпы класс менен бирдикте комментарийлеп анализдµµ аракетинде болушат. Бул їзїндї-тексттин материалынын негизинде интерактивдїї усул-каражат – *тїгµйлµшїп иш алып баруу* аракетке киргизилет. Мында окуучулар эки-экиден болуп поэманын прологундагы кайсы бир µз алдынчалуу маселе боюнча билген маалыматтарын, ойлорун тизмелешет. Суроолор тизмегин тїзсµ да болот же эпизоддук пландын пункттары боюнча жооп беришет.

¤тїлгµн материалды бекемдµµ (артка кайтуу баскычы), жыйынтыктоо максатында *ой калчоо* усулун пайдаланса болот. Андагыга ылайык, жаңы эле µздµштїрїлгµн материалдын їстїндµ окуучулар µз ара ой бµлїшµт. Окуучулар тарабынан айтылган бардык ой-пикирлерди, идеяларды мугалим доскага жазат. Ал идеялар каалагандай талданып, алгылыктуу делингени колдоого алынат. Окуучулардын пикирлери акырында мугалим тарабынан толукталып, жалпыланат.

Кийинки жыйынтыктоочу сабак баарлашуу тїрїндµ алып барылганы ылайык. Мында негизинен эвристикалык метод пайдаланылат. Бул максатта атайын суроо-тапшырмалар тизмеги тїзїлµт, андан тышкары окуу китебиндеги текстке удаа берилген дидактикалык материалдарды да карап кµргµнї оң. Ошондой эле *суроолор дарагы* интерактивдїї усулун пайдаланса да болот.

V класста ошондой эле улуу орус акыны А.С.Пушкиндин «Балыкчы жана балык тууралуу жомок» аттуу ыр жомогу да окуп їйрµнїлµт. Окуучулардын айрымдары чыгарманын µзїн мурда эле окушу же теле кµрсµтїї аркылуу мультфильмин кµрїїлµрї ыктымал, бул жагдай аны µздµштїрїїнї жеңилдетет.

2-параграфта «Бугу эне» адабий жомогун интеграцияланган сабак їлгїсїндµ жана интерактивдїї усулдардын жардамы менен окутуу маселелери каралды. Ооба, «Бугу эне» жомогун интеграциялап µтсµ да болот. Мында адеп, тарых, география, музыка, кµркµм µнµр предметтери кыргыз адабияты сабагы менен интеграцияланат.

Жомоктордон їзїндї-тексттер кµркµм окулуп, комментарийленген соң, µтїлгµн материалдарды кайталап, бышыктоо иретинде *тайпалык ой калчоо* усулу аракетке киргизилет. Бул максатта атайын суроо-тапшырмалар тизмеги тїзїлµт. Мында «Бугу эне» жомогунун ички маани-маңызы тууралуу кµптµгµн ойлор айтылып, жыйынтыгында бир далай пикир келишпестиктер, талаш-тартыштар келип чыгат. Ал талаш-тартыштар окуучуну µз оюн тартынбай айта билїїгµ, µзїнїн жекече кµз караш-позициясын жанталашып коргоого кµнїктїрµт. Мунун баары акыры келип окуучунун инсан катары жетилїїсїнµ µбµлгµ тїзбµй койбойт.

Ч.Айтматовдун «Бугу эне» жомогун µздµштїрїїгµ арналган акыркы сабак жыйынтыктоо сабагы иретинде алып барылат. Мында *ИНСЕРТ* интерактивдїї ыкмасы

колдонулат. Бул ыкма менен иш алып барууда жазуучу Ч.Айтматов жана анын «Бугу эне» адабий жомогу боюнча буга чейин µздµштірілгµн материалдардын негизинде суроолор жана тапшырмалар тизмеги тізіліп, сунушталат. Ал ватманга жазылып, кµрініктіі жерге илинип коюлат.

Ічінчі главада адабий жомокторду VI класста заманбап технологиялардын негизинде окутуу маселелери чечмеленди. Биринчи параграфта А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасын салттуу жана интерактивдіі усул-каражаттардын жардамы менен окутуу жагдайлары каралды. Мындагы кириш баяндамада акын аны алгач 1937-жылы жазып, 1944-жылы оңдоп кайра жарыялаганы тууралуу айтылат. Ушунда мугалим поэманын эки варианты, айырмачылыктары жана кийинкисинде жетишкен ийгиликтери жайында адабиятчы окумуштуулар А.Садыков, К.Артыкбаев жана дагы башкалардын жазган пикирлери менен учкай болсо да тааныш болуусу кажет. Текстти окуу иши мугалимдин окуганы менен жыйынтыкталат. Поэмадагы каармандарды мінµздµµдµ интерактивдіі кластер ыкмасы пайдаланылат. Кластерлерди окуучулар эки башка топко бµлініп µз алдыларынча тізіщµт, же болбосо, доскада мугалим менен бирдикте чогуу тізілµт. Мында Толубай сынчы ічін µзінчµ, ошондой эле Азиз хан ічін µзінчµ кластер тізсµ болот. ¤з алдынчаны эки башка топто окуучулар µз-µзінчµ биргелешип аткарып, анан бирден µкіл чыгып, презентация жіргізіщµт. Презентация жіргізіп жатканга каршы топтон суроолор берилет. Эгер жооп бере албай калса, жоопту анын тобундагы окуучулардын бири берет. Акырында мугалим жыйынтыктап, баалайт. Биргелешип доскага чогуу тізіідµ мугалим алгач атайын ватман кагазга Толубайдын атын жазып, окуучулардан ага тийиштіі сапаттарды атап беріілµрін µтінµт. Алардын айтканын Толубай сынчынын аты жазылган жазууну тегерете жайгаштырып жазат. Азиз ханга да так эле ушундай тартипте кластер тізілµт. Кейипкерлердин бул µздµрінµ гана тийиштіі сапаттарын окуучулар поэмадан алынган жандуу мисалдар аркылуу баяндашат. Билбегенин кийинкилери толуктайт. Мугалим алардын айтканын жыйынтыктап, баалайт.

«Толубай сынчыны» жыйынтыктоо сабагын Блумдун ромашка гілінін жардамы менен алып барса да болот. Желекчелерине тогуз типтеги суроолор кыстарылат. Суроонун кандай типте экенин окуучулар алгач билбегени ылайык. Жооптор алынгандан кийин мугалим анын кандай мінµздµгі суроо экенин жарыя айтып, окуучуларга баа коюп, сабакты жыйынтыктайт.

Ж.Бµкµнбаев «Чептен эрдин кічі бек» поэмасын Улуу Ата Мекендик согуш жылдары жазган. Мекен тагдыры кыл учунда турган ошол уруш маалында элдин патриоттук духун кµтµріі маселеси µзгµчµ курч коюлуп, акын ага карата мамилесин кµркµм чыгармасы аркылуу билдирген.

Поэманы окутуу ишин предмет аралык байланыш принциби негизинде тарых менен байланыштуу алып барган ылайыктуу. ¤ткµн Улуу Ата Мекендик согуш кµптµгµн баатырларды жаратты. Мында поэмадагы аты белгисиз бала сыяктуу µз элинин амандыгы ічін жанын курмандыкка кыйган Дійшµнкул Шопоковдун, Чолпонбай Тілµбердиевдин ж.б. ысымдарын атай кетсе болот. Жомоктогу бала сыяктуу

эле булар да эр жигит чындап сыналар учур келгенде, µзімчілдік, коркоктук сезимдерге алдырбаган. Булардын ілгісі учурдагы жана улам кийинки жаш муундарды мекенди сійіігµ тарбиялоодо µз салымын дайым кошуп тураары шексиз.

Акыркы параграфта эксперимент иштеринин жіргізіліші жµніндµ сµз болот, анын жыйынтыктарынын негизинде изилдµµ ишине маанилиі деп эсептелинген бир катар жыйынтык-бітімдµр чыгарылган.

Эксперимент іч баскычта жіргізілді. **Биринчи баскычта** (2002–2004-окуу жылдарында) ал байкоо-ійрµнії тажрыйбасы тіріндµ жізµгµ ашырылды. Бишкек шаарынын, Чій, Ат-Башы райондорунун мектептеринде адабий жомокторду окутуу боюнча практик мугалимдер менен тыгыз байланышта болуп, алгач класстын окумалдык деңгээлин, жаңы материалды µздµштірії (мунун алкагында адабий жомокторду да µздµштірії) мімкінчілігін аныкташ ічін сурап билиі жумуштарын жіргіздік.

Таблица 3.4. – V-VI класстын окуучуларынын адабий жомокторду µздµштіріігµ болгон камылгасынын кµрсµткічі (окумалдуулук деңгээли)

№	Мектеби	Окуу-чулар-дын саны	Окуу кит-ги чыгармалар-дын 10дон кем эмесин окугандар	Кошумча окуу ічін карал-гандан 10дон кем эмес ки-теп окугандар	Программадан тышкаркы чыгармалардан 10дон кем эмес китеп окугандар
1.	Бишкек ш., № 81	94	75 (79,7%)	28 (29,7 %)	17 (18 %)
2.	Бишкек ш., № 83	90	63 (70 %)	17 (18,8 %)	12 (13,3%)
3.	Чій р., Он-Бир-Жылга	84	56 (66,6%)	16 (19 %)	14 (16,6 %)
4.	Чій р., Иса Ікіев атындагы	80	62 (77,5%)	15 (18,7%)	16 (20 %)
5.	Ат-Башы р., Боогачы атындагы	93	67 (72 %)	19 (20,4%)	25 (26,8 %)
6.	**Жалпы жыйынтыгы**	**441**	**323 (73,2 %)**	**95 (21,5 %)**	**84 (19 %)**

Сурамжылоого Бишкек шаарынын эки, Чій областынын эки, Нарын областынын бир мектебинин V, VI класстарынын 441 окуучусу тартылып, натыйжасы кубанарлык эмес. Мектептерди жалпы алганда, окуу китебине кирген адабий туундулардын ичинен 441 окуучунун 323і (73,2%) гана 10дон кµп чыгарманы окуптур, калган 118 (26,8%) окуучу дегеле китеп окубайт. Кошумча окуу ічін сунуш кылынган чыгармалардан 10дон кем эмес окуганы араң эле 95 (21,5%). Программадан тышкары чыгармалардан 10дон кем эмес китеп окугандар мындан да аз – 84 (19%). Ушунун µзі окуучулардын адабият сабагында алган билимдеринин тµмµн болушунун кµп себептеринин бири китеп окубагандык экенин айкын кµрсµтіп турат.

Эксперимент жумуштарынын **экинчи баскычы** (2005–2007-окуу жылдары) мектептин адабий жомоктор µтілчі V жана VI класстарында жіргізілді. Бул ічін ар бир

мектептен V класстан эки, VI класстан эки класс алынып, ал класстардын бири текшерії, экинчиси тажрыйбалык класс катары белгиленди. Текшерiiчi класстарда байкоо иштери гана алып барылып, методикалык эч кандай жардам берилбеди. Ал эми тажрыйбалык класстарда окутуу иши биз иштеп чыккан кµрсµтмµлµр боюнча жїргїзїлµ баштады.

Таблица 3.6. – Окуучулардын адабий жомокторду µздµштіріісінін кµрсµткічі (тажрыйбага чейин)

№	Мектеби	Окуучу саны	«4», «5» деген бааларды алууга жетишкендер		Ийгилик (% менен)
1.	**Бишкек ш., № 81** 1) текшерії класстары 2) тажрыйба класстары	**96** 47 49	 20 (42,5%) 	 23 (46,9%)	 4,4%
2.	**Бишкек ш., № 83** 1) текшерії класстары 2) тажрыйба класстары	**98** 51 47	 21 (41,2%) 	 21 (44,7%)	 3,5%
3.	**Чїй р., Он-Бир-Жылга** 1) текшерії класстары 2) тажрыйба класстары	**91** 45 46	 19 (42,2%) 	 22 (47,8%)	 5,6%
4.	**Чїй р., Иса Ікiев ат-гы** 1) текшерії класстары 2) тажрыйба класстары	**98** 48 50	 18 (37,5%) 	 20 (40%)	 2,5%
5.	**Ат-Башы р., Боогачы ат-гы** 1) текшерії класстары 2) тажрыйба класстары	**104** 54 50	 22 (40,7%) 	 23 (46%)	 5,3%
6.	**Жалпы жыйынтыгы**	**247+242**	**100(40,4%)**	**109 (45%)**	**4,6%**

Эксперимент жумуштарынын **ічінчі баскычы** (2008–2011-окуу жылдары) сабактарда биз сунуштап, колдонууга киргизген кµрсµтмµлµр алгач ирет апробациядан µтіп, алардагы айрым мічіліштіктµр такталды, жыйынтыгында алымча-кошумчалоолор киргизилип, кийинки окуу жылдарына карата µз концепция-сунуштарыбыздын біткµн варианты менен келіігµ мімкін болду. Бул жолу да ар бир мектептен тµрттµн класс алынып, адабий жомоктордун текшерії жана тажрыйба класстарында окутулушуна байкоо жіргізілді. Жалпы 489 окуучунун ичинен 243 окуучу текшерії класстарында, ал эми 246 окуучу тажрыйба класстарында отуруп, жетишіі адепкисинде 40,7 %, кийинкисинде 62,6 % болду. Текшерії класстарында тажрыйба класстарындагыга салыштырмалуу жалпы µсіш 21,9 %ды тізді(таблица 3.7.). Мындай жетишкендик адабий жомокторду окутуу боюнча биз иштеп чыгып сунуштаган сабак ілгілµрінін, алгылыктуу методикалык ык-амалдардын, интерактивдіі усул-каражаттардын колдонууга киргизилишинен улам мімкін болуп отурат.

Таблица 3.7. – Окуучулардын адабий жомокторду µздµштіріісінін кµрсµткічі (тажрыйбадан кийин)

№	Мектеби	Окуучу саны	«4», «5» деген бааларды алууга жетишкендер	Ийгилик (% менен)

1.	**Бишкек ш., № 81** 1) текшерii класстары 2) тажрыйба класстары	**98** 48 50	20 (41,7%)	31 (62%)	20,3%
2.	**Бишкек ш., № 81** 1) текшерii класстары 2) тажрыйба класстары	**97** 48 49	20 (41,7%)	32 (65,3%)	23,6%
3.	**Чӣй р., Он-Бир-Жылга** 1) текшерii класстары 2) тажрыйба класстары	**96** 47 49	19 (40,4%)	31 (63,3%)	22,9%
4.	**Чӣй р., Иса Iкiев ат-гы** 1) текшерii класстары 2) тажрыйба класстары	**97** 49 48	19 (38,8%)	30 (62,5%)	23,7%
5.	**Ат-Башы р-ну, Боогачы ат-гы** 1) текшерii класстары 2) тажрыйба класстары	**101** 51 50	21 (41,2%)	30 (60%)	18,8%
6.	**Жалпы жыйынтыгы**	**243+246**	**99 (40,7%)**	**154 (62,6%)**	**21,9%**

Педагогикалык эксперименттин жiрiшiндµ айылдык жана шаардык мектептердеги окуучулардын арасында анкеталык суроо-жооптор, тестирлµµ жана жазуу жумуштары µткµрiлiп, ага 593 окуучу тартылды.

Диаграмма 3.1. – Окуучулардын оозеки иштеринин жыйынтыктары

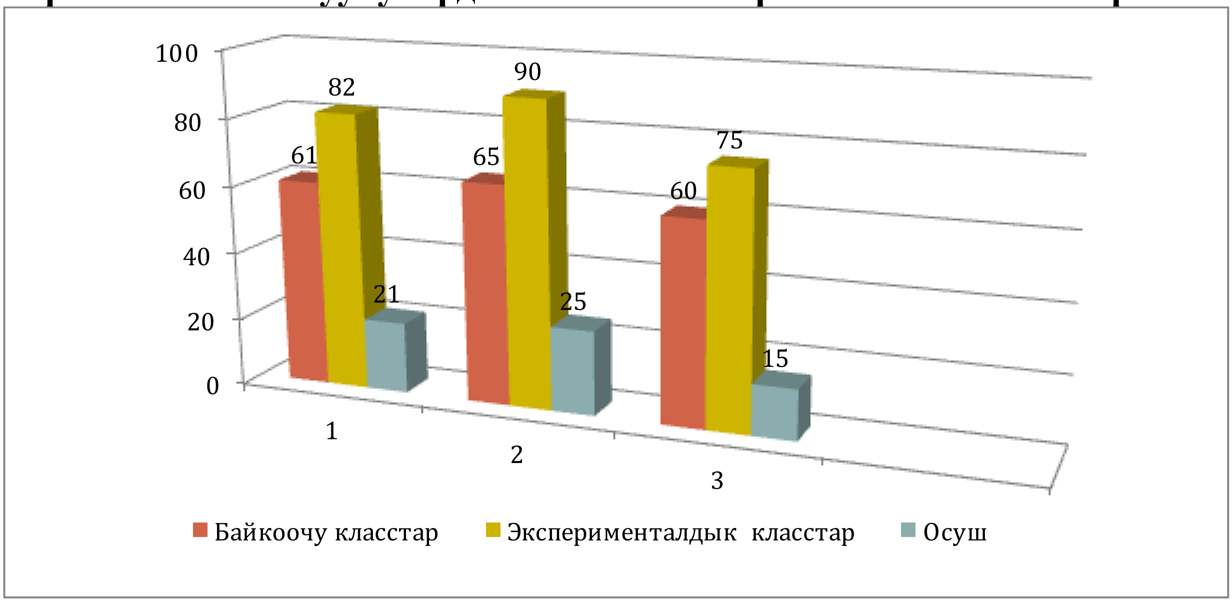

1.Адабий жомокту тiшiнii. 2. Адабий жомокту айтып берii.

3. Адабий жомокту µзгµртiп тiзii

текшерii класстары 62%, тажрыйба класстары 82,3%, µсiш 20,3%

Таблица 3.8. – Адабий жомоктордун тарбиялык идеялары, андагы урунттуу окуялар, жазууга берилген дилбаяндардын темалары

№	Адабий жомоктор	Урунттуу окуялар	Тарбиялык идеясы	Дилбаяндардын темалары
1.	Ч. Айтматовдун «Бугу эне» жомогу	Илгери кыргыздар Энесайды мекендеп турганда душмандар келип кырып кетишет, алардан бир кыз менен бир бала гана аман	Жаратылышка аяр мамиле жасоого, ал байлыгыбызды	*«Токойдогу іч кiн»* (кыялдантып жомок тiдiрi, жаныбар-лардын тилин билii

		калып, Бугу эненин жардамы менен Ысык-Кµлгµ келип µніп-µсіп, кµбµйіп, мекендеп калышат.	кµздін карегин-дей сактоого індµйт.	мімкінчілігі менен)
2.	А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы» поэмасы	Жесирдин жалгыз уулу µнµр ййрµніп, анын жардамы менен айлакер сыйкырчы чалды жеңет.	¤нµр-билимге умтулууга, эмгектеніігµ чакырат.	*а). «¤нµрің болсо µргµ чап»* *б). «Акыл айга жеткирет»*
3.	Т.Імµталиевдин «Кіч бирдикте» поэмасы	Ынтымаксыз тогуз уулун атасынын акылмандык менен балдарын бириктиріісі.	Элдин бирим-дигин сактоого, бµлінбµµгµ, ынтымакта болууга ййрµтµт.	*а). «Тµртµµң тµп болсоң тµбµңдµгіні аласың»* *б). «Ынтымак бар жерде ырыс бар»*
4.	Ж..Садыковдун «Эненин жірµгі» поэмасы	Душман чепти айланта курчап, иче турган сууну бууп, эл башына каран кін тішкµн маалда хан аялдарга гана µлім жок экенин, каалаган нерсесин кµтµрµ кетісін буюрат. Балдарын, кійµµлµрін жондоруна кµтµріп чыгышып, жоодон аман калышат.	Эненин ыйык-тыгын ар дайым сезип жіріігµ, о.э. мекенди сійіігµ тарбиялайт.	*а). «Эне сага бардык мактоо жарашат»* *б). «Кымбатым-апам»*
5.	А.Пушкиндин «Балык менен балыкчы тууралуу жомогу»	Отуз іч жыл бою балыкчылык менен алектенген абышка сыйкырлуу алтын балык кармап алат. Балыктын сыйкыры менен кµп байлыкка ээ болушат. Кемпиринин такыр топук кылбаган ынсапсыздыгынан баягы эски тепшиси менен калышат.	Ач кµздіктін, бирµµгµ кµз артуунун жаман экендигин баса белгилеп, адептіілікке тарбиялайт.	а). *«Сыйлаганды билбеген сыйпалаган кµр сокур»* *б). «Алтын балыктан сен эмне сурайт элең?»*
6.	А.Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасы	Поэма элдик уламышган тартып бігінкі реалдуу турмушка чейинки эл башчыларынын адилетсиздигин, бийлик жіргізіідµ бир беткейлигин ашкерелейт.	¤нµрлµі, бил-гич болууга, калыстыктан, чындыктан тайбоого індµйт.	а). *«Токтогулдай сынчы бол, Толубай-дай ырчы бол»* *б). «Бігінкі кіндµ Азиз хандар барбы?»*
7.	Ж.Бµкµнбаевдин «Чептен эрдин кічі бек» поэмасы	Элдин душмандардан коргонуу максатында куруп жаткан чеби улам эле урап калат. Акылмандын сунушу менен тиріілµй киши кµмµ турган болушканда керекке он іч жашар бала жарайт.	¤з мекенибизди берилип сійіігµ, аны ар убак коргоого жана ак кызмат кылууга чакырат.	*а). «Эл четине жоо келсе жан аяган жигитпи?»* *б).«Мен бактылуумун, себеби Кыргызстандыкмын.»*

Окуучулардын адабий жомоктордун материалдарынын негизинде жазган дилбаяндары талдоого алынып, алардын жыйынтыгы тµмµндµгідµй болду:

Таблица 3.9. – Адабий жомоктор боюнча жазылган дилбаяндарды баалоо

Жазылган дилбаяндарга коюлган баалар	Текшерїі класстары				Тажрыйба класстары			
	тажрыйбага чейин		тажрыйбадан кийин		тажрыйбага чейин		тажрыйбадан кийин	
	5 «б»	6 «б»	5 «б»	6 «б»	5 «а»	6 «а»	5 «а»	6 «а»

«5»	2,5 %	19 %	2,8%	24,3%	15,3%	19,5%	37,1%	35,5%
«4»	7,5 %	45,2 %	8,2%	48,4%	21,5%	32,7%	54,6%	48,1%
«3»	54,9%	32,8%	58%	24,8%	43,1%	29,3%	5,5%	12,9%
«2»	35,1 %	3%	31%	2,5%	20,1%	17,5%	2,8%	3,5%

Дилбаян (сочинение) жаздыруу адабий билим беріінін составдык бµлігі. Биздин эксперименттик иштердин жірішіндµ да дилбаян, анын жыйынтыктары кµңіл борборунда турду. № 3.9. таблица кµрсµткµндµй V-VI класстын окуучулары дилбаян жазууда ортодон жогору кµрсµткічті берди. Мында текшерії класстары менен тажрыйба класстардын ортосундагы ажырым чоң.

Ошентип, 2002-2010-жылдары жіргізілгµн эксперименттин іч этабында, анын жірішіндµ жана жыйынтыктарында изилдµµнін натыйжалары апробацияланды, тыянактарынын тууралыгы тастыкталды.

КОРУТУНДУ

1. Республиканын жалпы билим беріічі орто мектептеринин V–VI класстарында адабий жомокторду окутуунун жалпы абалы аныкталды, аталган класстын окуучуларынын билим сапаты, билгичтиктери жана кµндім адаттары такталып, деңгээли аныкталды.

Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары кµрсµткµндµй республиканын биз сынак жіргізгµн бир катар мектептеринде учурдагы окутуу усулдары µркіндµтііні талап кылат, сабактардын натыйжалуулугу кыйла тµмµн, демек, окуучулардын билим сапаты ушуга жараша. Диссертациялык изилдµµнін максатын жізµгµ ашыруу ічін коюлган биринчи милдеттин чечилиши эксперименттин констатациялоочу деңгээлде ишке ашырылды.

2. Орто мектептердин адабияттык окуу курсунда адабий жомокторду ійрµтіідµ практикадагы орчундуу кемчиликтердин негизги себептери ійрµнілді жана ал кемчиликтерди четтетіінін, жоюунун педагогикалык, психологиялык, жалпы филологиялык жана методикалык жол-ыктары, амалдары сунуш кылынды. Изилдµµнін обьектисиндеги маселе боюнча республиканын кыргыз тили, адабияты мугалимдеринин иш-тажрыйбасынын алгылыктуу жактары жалпылаштырылды. Изилдµµнін алдына коюлган экинчи милдет ушундай жолдор менен ишке ашырылды.

3. Республиканын жалпы билим беріічі орто мектептеринин V-VI класстарында адабияттык окуу баскычынын талаптарына ылайык адабий жомокторду натыйжалуу окутуунун методикалык, технологиялык негиздери аныкталды. Адабий жомокторду окутуунун заманбап технологияларга ылайык жаңы ийкемдії усулдары, жолдору менен каражаттары иштелип чыкты, алар мектеп практикасына сунуш кылынды, эксперимент учурунда жізµгµ ашырылды, ушуну менен изилдµµнін алдындагы ічінчі милдет ишке ашырылды.

Адабий билим беріінін негизги функцияларынын бири – тарбия берії. Айрыкча, адабий жомокторду окутууда таалим-тарбия маселесине басым жасалды. Тажрыйба

иштеринин жыйынтыктары да окуучулардын билим сапатынын жогорулаганын, буга ылайык тарбия берїї функциясынын кыйла жакшырганын шарттады.

4. Орто мектептин V-VI класстарынын окуучуларынын адабий жомокторду µздµш-тїрїїсї боюнча оозеки жана жазуу иштери дыккаттык менен талдоого алынды. Эксперименттик сабактарда аларда кезиккен кемчиликтерди жоюунун жолдору аныкталды. Окуучулардын оозеки жана жазуу речин жакшыртуу боюнча конкреттїї сунуштар иштелип чыкты, бул изилдµµнїн алдындагы тµртїнчї милдеттин аткарылышына багытталган.

5. Диссертациялык изилдµµнїн алдына коюлган, сунуш кылынып иштелип чыккан адабий, методикалык жана педагогикалык концепциянын, б.а. усулдук системанын натыйжалуулугун аныктоо їчїн республиканын алты мектебинде педагогикалык тажрыйба-эксперимент иштери жїргїзїлдї, алар жыйынтыкталды жана алгылыктуу натыйжалары тастыкталган негизде сунуш кылынды.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР

Диссертация їчїн тандалып алынган тема боюнча системалуу изилдµµ иштери жїргїзїлїп, эксперименттик жол менен толук тастыкталган натыйжалардын, чыгарылган корутунду-тыянактардын негизинде, аталган проблема боюнча иштин натыйжалуулугун арттыруу максатында тµмµнкїдµй практикалык сунуштар келип чыкты.

1. V–VI класстар адабий билим берїїнїн адабияттык окуу курсуна туура келет, андыктан мамлекеттик типтїї окуу программада адабий жомокторго кµбїрµµк маани берилип, алардын санын да, аларга каралган саат µлчµмїн да кµбµйтїї зарыл.

2. Орто мектептин V–VI класстары їчїн окуу-хрестоматиялар эскирген, соңку 10–15 жылдан бери басмадан жарык кµрµ элек. Аларды кайрадан иштеп чыгуу, басмага сунуш кылуу жагы мамлекеттик µнїгїї программаларына киргизилиши керек.

3. Окуу-хрестоматияларды тїзїїдµ окумуштуулар практик мугалимдердин сунуштарын эске алуусу же алар менен авторлошуп жазуу демилгеси колго алынышы шарт.

4. Окуу-хрестоматияларга адабий жомоктордун текстин толугу менен же адаптацияланган текст киргизїї зарыл, андагы суроо-тапшырмалар жµнµкµйлµштїрїлїшї керек.

5. Мектеп мугалимдери адабий жомокторду окутууда алардын сюжети менен композициясын їйрµтїп чектелбей, окуучунун оозеки жана жазуу речин µстїрїїгµ басым жасалышы керек. Ошондо гана адабий билим берїїнїн адабияттык окуу курсунун максат-милдеттери ишке ашырылган болот. Анткени, бул курс баланын алган билиминин, билгичтигинин жана кµндїмдµрїнїн башаты, кийинки ала турган адабий билим так ушул класстарга байланыштуу болот.

Изилдμμнін негизги жыйынтыктары тμмμнкі эмгектерде чагылдырылды:

1. **Мараимова, Н.А.** Адабий жомокторду окутууда колдонулган методдор [Текст] / Н.А.Мараимова // Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Гуманитардык илимдер. – Б., 2002. – 130-136-бб.

2. **Мараимова, Н.А.** «Іч мээримди» мектепте окутуу маселелери [Текст] / Н.А.Мараимова // Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Гуманитардык илимдер. – Б., 2003. – 50-55-бб.

3. **Мараимова, Н.А.** «Жетим менен сыйкырчыны» V класста окутуу маселелери [Текст] / Н.А.Мараимова Китепте: Бектурсун Алымов. – Б., 2003. – 169-175- бб.

4. **Мараимова, Н.А.** V класта «Жетим менен сыйкырчы» жомогун жыйынтыктоо сабагынын алып барылышы [Текст] / Н.А.Мараимова // Труды ИЦПС КНУ им. Ж.Баласагына. Выпуск IX. – Б., 2003. – 145-154-бб.

5. **Мараимова, Н.А.** Адабий жомоктордун окуу программаларынан орун алыш тарыхынан [Текст] / Н.А.Мараимова // Жусуп Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Гуманитардык илимдер. Филология, адабият таануу. Серия 1, чыг. 4. – Б., 2004. – 330-335-бб.

6. **Мараимова, Н.А.** V класста «Кіч бирдикте», «Энелердин жірμгі» ыр жомокторун окутуу маселелери [Текст] / Н.А.Мараимова // Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Гуманитардык илимдер. Филология, адабият таануу. Серия 5. – Б., 2004. – 340-345-бб.

7. **Мараимова, Н.А.** Орто мектепте адабий жомокторду окутуу [Текст] / Н.А.Мараимова // Вестник КГПУ им. И.Арабаева. – Б., 2004. – 163-166-бб.

8. **Мараимова, Н.А.** Ж.Бμкμнбаевдин «Чептен эрдин кічі бек» поэмасын окутуу [Текст] / Н.А.Мараимова // Каз. нац. пед. ун. им. Абая. – Алматы, 2004. – 119-122-бб.

9. **Мараимова, Н.А.** «Толубай сынчы» поэмасын VI класста окутуу маселелери [Текст] / Н.А.Мараимова // Ж.Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. – Б., 2004. –166-172-бб.

Мараимова Назик Акжоловнанын «Республиканын мектептеринин V–VI класстарында адабий жомоктор методикасы» аттуу 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун тео ıетодикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: кыргыз адабияты, адабий жомок, адабий чыгарманын ички маңызы, эмоционалдуу талдоо, салттуу жана интерактивдіі окутуу, окутуудагы интерактивдіілік, инновация, проблемалык окутуу, кызматташуу педагогикасы, интерактивдіі усулдар жана ыкмалар, предметтерди интеграциялап окутуу.

Изилдµµнін объектиси: Жалпы билим беріічі мектептердин V–VI класстарында адабий жомокторду окутуу процесси.

Изилдµµнін максаты: Ыр жана кара сµз тіріндµгі адабий жомокторду мектептин V–VI класстарында бігінкі заманбап технологиялардын талаптарына ылайык окутуунун методикалык, педагогикалык бирдиктүү системасын түзүү.

Изилдµµнін методдору:

теориялык: изилдµµгµ байланыштуу эмгектерге анализ, аларды жалпылаштыруу;

практикалык-эмпирикалык: байкоо, аңгемелешіі ж.б.;

эксперименталдык: эксперименттик иштер, алардын натыйжаларын системалаштыруу, колдонууга сунуштоо.

Изилдµµнін натыйжалары жана жаңылыгы: адабий жомокторду V–VI класстарда окутуунун илимий-методикалык негиздери иштелип чыгып, бирдиктіі бир бітін системага салынды, аталган фольклордук туундулардын текстин комментарийлеп кµркµм окуу жана жыйынтыктоо сабактары заманбап технологияларга ылайык интерактивдіі негизде иштелип чыкты.

Изилдµµнін **практикалык мааниси:**

Адабият программаларынын жана окуу китептеринин адабий жомокторго тиешеліі бµлімдµрін тактап, методикасын µркіндµтіігµ кµмµк кµрсµтµт. Сабактын изилдµµдµ сунуш кылынган ілгілµрі, ык-методдору окуучулардын µз алдынча чыгармачылык менен ой жігіртіісін µстіріідµгі, адабиятка, µтілµ турган темага болгон кызыгууларынын артылышына кµмµкчі болот. V-VI класстарда адабий жомокторду окутуу иштерин жакшыртууга, µркіндµтіігµ, алардын билим беріічілік жана тарбиялык маанисинин ачылышына µбµлгµ тізµт. Изилдµµнін материалдары мектепте, орто жана жогорку окуу жайларында методикалык колдонмо, окуу китеби катары пайдаланылат. Кыргыз адабияты боюнча билим беріі концепциясын, стандартын µркіндµтіігµ жана окуу-методикалык комплекстерди даярдоого кµмµктµшµт.

Р

диссертационного исследования Мараимовой Назик Акжоловны на тему «Методика преподавания литературных сказок в V–VI классах школ республики» на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика преподавания и воспитания (кыргызская литература)

Ключевые слова: кыргызская литература, литературная сказка, внутреннее содержание художественной литературы, эмоциональный анализ, традиционное и интерактивное обучение, инновация, проблемное обучение, педагогика сотрудничества, интерактивные методы, интеграционное обучение.

Объект исследования: процесс преподавания в V–VI классах общеобразовательных средних школ.

Цель исследования: создание единой методической и педагогической системы преподавания в соответствии с требованиями современных передовых технологий преподавания литературных сказок в V–VI классах общеобразовательных школ.

Методы исследования:

теоретические: анализ и обобщение трудов, связанных с темой;

практические-эмпирические: наблюдение, беседа и д.;

экспериментальные: экспериментальные работы, систематизация их результатов, предложение к применению;

Результаты и научная новизна: разработаны научно-методические основы преподавания литературных сказок в V–VI классах и приведены в единую систему, разработаны на основе интерактивных методов с применением современных технологий обучения.

Практическая значимость исследования:

Результаты диссертационного исследования могут быть использованы при разработке учебных программ, учебников и учебно-методических пособий, хрестоматий, а также при уточнении соответствующих разделов по литературным сказкам; усовершенствовании методики преподавания литературы в общеобразовательных школах. Приводимые в исследовании образцы уроков, используемые формы и приемы будут способствовать развитию образно-художественного мышления учащихся, стимулировать интерес к самостоятельному чтению литературы, изучаемым темам. Кроме того, более полно раскрывается художественное содержание и значительно лучше используется образовательный и воспитательный потенциал литературных сказок. Материалы исследования могут быть использованы при разработке учебно-методических пособий в школах, в средних и высших учебных заведениях, совершенствовании концепции преподавания кыргызской литературы, образовательного предметного стандарта и в решении других актуальных проблем курса родной литературы.

S

of a thesis of a candidate of pedagogic science Maraimova Nazik Akzholovna on theme: "Literary tales teaching methods for the fifth and sixth grades at schools of the country" on specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching and education (Kyrgyz literature)

Key words: Kyrgyz literature, literary tale, internal content of fiction, emotional analysis, traditional and interactive teaching, interactivity in teaching, innovation, problem teaching, partnership pedagogy, interactive methods, disciplines integration teaching.

Object of research: Teaching process for the fifth and sixth grades at general secondary schools.

Aim of research: making of single methodological and pedagogical teaching system in compliance with requirements of modern state-of-the-art technologies of teaching literary tales-poems and tales-texts for the fifth and sixth grades at general school.

The following methods were studied:

theoretical: analysis, generalization related to the theme;

praktikal-emprikal: observation, discussion and etc;

experimental: experimental works, systematization of their results, suggestion for using and so on

Scientific novelty of research: methodological principles of teaching literary tales for the fifth and sixth grades were devised, and they were arranged into a single system. Classes of comment expressive reading of abovementioned literary expressions and classes of conclusions were worked out on the interactive grounds according to modern state-of-the-art technologies.

Substance of research:

Conclusions of research help in making more precise definition of relevant parts on literary tales, literature programs and textbooks, as well as contribute in development of teaching methods. Sample of classes, methods and approaches submitted in research help in development of independent artistic thinking of schoolchildren, and help them in showing their increasing interest to literature, to forthcoming themes of subject. As well as it helps in improvement of teaching problems for the fifth and sixth grades of literary tales, and favor the full discovery of their educational significance. Research materials may be used as workbooks at schools, secondary and higher educational institutions.

It also helps in development of Kyrgyz literature teaching conception, and helps in development of standard and making of educational and methodological complex on the mentioned subject.

Басуугa 09.03.2012-ж. берилди. Форматы 60х84 $^{1}/_{16}$
Кµлµмі 1,5 б.т. Нускасы 100 даана.

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин басмаканасында даярдалды
Дареги: Бишкек шаары, Манас кµчµсі, 101